

Savelsbos

De rondleidingen welke reeds vanaf april in het staatsnatuureservaat 'SAVELSBOS' - gelegen ongeveer 10 kilometer ten zuiden van Maastricht - op de zaterdag- en zondagmiddagen, telkens om 15 uur, plaats vinden, zullen in de vakantiemaanden juli en augustus óók worden georganiseerd op de woensdagmiddagen.

Verzamelpunt is het bezoekerscentrum van het Staatsbosbeheer Moerslag 14 te Sint Geertruid, telkens om precies 15 uur.

Dit bezoekerscentrum, waarin een bescheiden streekmuseum is gevestigd, ligt aan de weg van Sint Geertruid naar Eysden en is als zodanig duidelijk aangegeven op vele A.N.W.B. wegwijzers in de naaste omgeving. Een parkeerterrein is aanwezig.

De rondleidingen nemen ongeveer 2 à 2½ uur in beslag. Men kan kosteloos daaraan deelnemen. Honden moeten aan de lijn worden gehouden. Het bezoekerscentrum is elke zaterdag en zondag geopend van 11 tot 17 uur en kan eveneens gratis bezichtigd worden. Een receptionist is aanwezig voor inlichtingen. Voor deelnemers aan de rondleidingen is bovendien gratis een folder over dit fraaie natuurgebied beschikbaar.

Uit de natuurbescherming

De strijd om de Waddenzee

Bij het sluiten van het laatste gat in de dijk rondom de Lauwerszee heeft minister Bakker van Verkeer en Waterstaat uitdrukkelijk gezegd dat plannen voor een (verdere) inpoldering van de Waddenzee eerst uitvoerig onderzocht dienen te worden. Hij hoopte hierover binnenkort een brede commissie te installeren.

Het voltooiën van de inpoldering van de Lauwerszee en deze uitlating van de bewindsman zijn een aardige aanleiding om nu na ongeveer 5 jaar strijd om de Waddenzee de voorlopige balans eens op te maken.

Plannen

In deze periode zijn er 3 min of meer onafhankelijke plannen naar voren gekomen.

In het kort zien deze er als volgt uit.

Plan 1 *De inpoldering van de gehele Waddenzee*. Hierbij wordt via deelprojecten met secundaire dammen over de wantijen en primaire dijken over de zeegaten de gehele Waddenzee in een periode van 50 jaar afgesloten. Kosten 5 à 6 miljard.

Plan 2 *Inpoldering van het Ameland wad* (2 dammenplan). Dit plan is ook als deelplan van het vorige te beschouwen. In dit plan worden vanaf de Zwarte Haan en Holwerd dammen naar resp. de West- en de Oostpunt van Ameland gelegd. Het Ameland wad wordt vervolgens gedeeltelijk drooggelegd. Kosten ongeveer 150 miljoen.

Plan 3 *Een (lage) verkeersdam tussen Holwerd en Ameland* (1 dam plan). Hierbij wordt alleen de Oostelijke dam van plan 2 uitgevoerd, eventueel als een lage, bij zeer hoog water (stormvloed) overlopende dam. Er wordt niets ingepolderd. Kosten ongeveer 50 miljoen.

Discussie

Het oudste, maar minst reële plan is dat van de totale inpoldering. Alhoewel dit plan nog steeds naar voren wordt gebracht is het wel duidelijk dat de nadelen de voordelen verre overtreffen. Het plan is geboren uit het logische gevolg van het feit dat de nu lopende polderwerken over een tiental jaren zullen zijn voltooid. In principe zou dan met het Wadden project kunnen worden begonnen. De aanwezigheid van onze grote inpolderingsdiensten met hun enorm potentieel aan mensen en materiaal is hierbij een niet makkelijk weg te cijferen factor. In tegenstelling tot de IJsselmeer en Delta werken zijn er weinig argumenten om het project te beginnen. Dit kwam duidelijk naar voren op het *Waddensymposium* dat in nov. 1965 in Groningen werd gehouden (1). Hier kwam naar voren dat:

1. De totale inpoldering technisch in principe mogelijk geacht moest worden, maar dat het geheel met enorme kosten en moeite gepaard zou gaan.

2. Er betrekkelijk weinig landbouwgrond beschikbaar zou komen (5 %).
3. Er weliswaar een enorme oppervlakte aan grond met een recreatieve waarde beschikbaar zou komen, maar dat het zeer de vraag zal zijn of deze nu juist daar wel nodig zou zijn.
4. Men het gebied voorlopig voor bewoning niet nodig denkt te hebben.
5. De eventueel te vormen zoetwaterbekkens niet nodig waren.
6. De betere veiligheid van het Noorden tegen stormvloed en goedkoper door dijk-verzwaring verkregen kon worden.
7. Er bij een inpoldering een geweldige rijkdom aan levensgemeenschappen die in dit gebied thuis horen verloren zou gaan.

Om nu vooral de natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarde van de Wadden nog eens centraal te stellen belegde de Contact Commissie in dec. 1965 hierover een plenaire vergadering. (2) Op overtuigende wijze werd hier de enorme rijkdom aan levensgemeenschappen aangetoond en werd van alle zijden op verder onderzoek van deze onvervangbare waarden aangedrongen. Hiermee was inmiddels al door de *werkgroep Waddengebied* van de Koninklijke Academie van Wetenschappen begonnen. Had in het begin de discussie voornamelijk betrekking op een totale inpoldering, na 1965 kwamen de z.g. dammenplannen meer en meer op de voorgrond. Bij de beoordeling van deze plannen dient men nooit te vergeten dat zij bij een eventuele uitvoering zonder meer de uiteindelijke totale inpoldering inleiden. De natuurbescherming heeft de laatste jaren voldoende geleerd dat het afremmen van eenmaal op gang gebrachte werken moeilijk, zo niet onmogelijk is.

De Stichting Landaanwinningsbelangen Noord Friesland en het Ontwikkelingsschap Kleibouwstreek komen in hun brochure *Wat met het Wad?* (3) met het 2 dammenplan naar voren. Als voordelen worden genoemd: De betere leefbaarheid van het Noorden doormiddel van recreatieve voorzieningen op Ameland en het Amelandse wad. Het winnen van 4000 ha landbouwgrond en een betere bestrijding van de verzilting van Friesland. Bij dit plan zou maar 6% van het wad verloren gaan.

In 1966 kwam de *Prov. Waterstaat van Friesland* in een voorlopige nota tot de conclusie dat gezien de recreatieve belangen, men op korte termijn zou kunnen beginnen met een lage Oostelijke verkeersdam naar Ameland. (4) Dit plan is verder uitgewerkt als het z.g. 1 damplan op 25 okt. 1966 door de Prov. Staten van Friesland in principe aangenomen. Tot op heden heeft de Rijksoverheid hierover nog geen beslissing genomen. Op het in april 1968 in Leeuwarden door de Fryske akedemy georganiseerd *Waddenkongres* (5) zijn vooral de voor en nadelen van deze dammenplannen nog weer eens duidelijk uiteengezet. Nu de argumenten van landbouwgrond en veiligheid steeds minder overtuigend worden is het duidelijk dat de voorstanders het steeds meer over de boeg van de (massa) recreatie gaan gooien.

Als een van de laatste bijdragen tot de discussie moet het voortreffelijke rapport van de al eerder genoemde *Werkgroep Waddengebied* worden genoemd. (6) In dit rapport worden de mogelijke gevolgen van de verschillende dammenplannen voor de Wadden als biologische eenheid besproken. Dit aan de hand van het tot nog toe beschikbare materiaal.

Hoe nu de bevolking van Ameland zelf denkt over haar door de vaste wal zo vurig verdedigde ontsluiting blijkt uit de enquête welke de C.J.N. in juni 1968 onder de bevolking van Ameland hield (7). Hieruit kwam naar voren dat slechts 27 % voor en maar liefst 67 % tegen een vaste verbinding met de wal was. De indruk werd verkregen dat bij een verbetering van de reeds bestaande bootverbinding al aan de wensen van veel voorstemmers tegemoet gekomen zou worden. Een zeer positieve bijdrage in de discussie en de propaganda voor het behoud werd van het begin af gevoerd door de *Vereniging tot Behoud van de Waddenzee*. Haar blad *Waddenbulletin* geeft steeds een goed overzicht van de strijd. Het bekende affiche 'Wees wijs met de Waddenzee' moet tot de meest geslaagde in deze soort gerekend worden.

Balans

Alhoewel het technisch mogelijk schijnt te zijn de gehele Waddenzee in te polderen is na 5 jaar onderzoek en discussie duidelijk geworden dat:

1. De natuurwetenschappelijke waarde van het Waddengebied inclusief de eilanden van een onschatbare waarde is. Het inpolderen zal niet alleen grote gevolgen voor onze eigen flora en fauna hebben maar vooral wat betreft de fauna (broed en paaiplaatsen) zullen de gevolgen over grote delen van Europa te merken zijn. Dit geldt tevens voor een gedeeltelijke inpoldering.
2. De inpoldering op grond van winning landbouwgrond niet meer verdedigbaar is.
3. De recreatieve waarde, de kern van de zaak, nog steeds niet voldoende is aangetoond. De kosten van de eventueel te winnen gronden zullen zo groot zijn (f 40.000,— per ha) dat het eigenlijk onzinnig is, nog afgezien van de noodzaak, hierover serieus te denken. Daar staat tegenover dat men steeds meer de recreatieve waarden van de Wadden en de eilanden in hun huidige vorm gaat inzien. Wadlopen, zeilen en vissen zijn recreatievormen, die ontegenzeggelijk in de toekomst sterk zullen toenemen.

4. Wat de voorstanders van een gehele of gedeeltelijke inpoldering over het hoofd zien is dat ze onder de vlag van de recreatie wel eens heel andere zaken in het Wad zouden kunnen krijgen, zoals militaire oefenterreinen, vliegvelden en grote industriën. Van de recreatieve waarde zal dan weinig overblijven.
5. Er vooral onderzocht zal moeten worden of er geen betere en snellere bootverbinding mogelijk gemaakt kan worden. In dit verband is het m.i. jammer dat de Werkgroep Waddengebied in haar conclusies wat erg vlot is met een dam met twee doorstroom gaten als nog wel aanvaardbaar te verklaren. Zolang de voordelen van welk project dan ook nog steeds niet overtuigender zijn aangevoerd, zal weerstand geboden moeten worden tegen elke aantasting van het Waddengebied.
6. Nog steeds wordt de indruk verkregen, dat prestige (ontwikkeling van het noorden van het land) en de technische uitdaging een grote rol bij de voorstanders spelen. Jhr. van der Goes van Naters sprak als voorzitter van de contactcommissie op de plenaire waddenvergadering (2) duidelijke taal, toen hij stelde:
'Nederland is met de rest van de wereld in zeven dagen (zeven eonen) geschapen en daarna hebben de Nederlanders er nog ontzettend veel aan gedaan. Met één uitzondering; de Waddenzee ligt er nog als de tweede dag na de Schepping, de wateren en het 'droge' zijn wel te onderscheiden, maar nog steeds niet gescheiden ...
Laat dat nu maar zo blijven!'

Bennekom

S. Algra

LITERATUUR

1. *Verslag Waddensymposium* 1965, Groningen. Land en water 9 nr. 7 (1965).
2. *De waddenzee*. Natuur en Landschap (1965 nr. 4).
3. *Wat met het wad?* Brochure Ontwikkelingsschap De Kleibouwstreek en de Stichting Landaanwinningsbelangen Noord-Friesland (1965).
4. *Dam(men) naar Ameland*, rapport Prov. Waterstaat van Friesland (1966).
5. *De toekomst van het Waddengebied*. ANWB recreatiebrochure nr. 7.
6. *Natuur en Natuurwetenschap in het Waddengebied* en de plannen tot een aanleg van dammen naar Ameland. Werkgroep Waddengebied.
7. *Waddenbulletin* nr. 6 1968. Uitgave van de vereniging tot Behoud van de Waddenzee. Secr. van Lenneplan 289, Groningen.

Boekbespreking

HIER FIND ICH DEUTSCHLANDS SCHÖNSTE PFLANZEN door D. Aichele

Uitg.: Kosmos, Stuttgart.

Dit boekje geeft voor een lage prijs 120 uitstekende kleurreproducties van de beste plantenfoto's uit het Duitse taalgebied als Danesch en Paula Kohlaupt. De nomenclatuur is ook volgens de laatste regels.

De namen bij de foto's zijn minder kritisch bekeken, want de *Dactylorhiza maculata* van blz. 28 is duidelijk *D. fuchsii* van de kalk en de *Muscicaria botryoides* van blz. 18 is zeker geen botryoides maar *neglectum*.

De verspreiding buiten Duitsland wordt dikwijls verkeerd opgegeven. De foto's zijn echter zo goed dat we dit de schrijver maar moeten vergeven. Die van de Bijenorchis, de *Anacamptis*, de *Sedum acre*, de *Galanthus* en *Leucojum* in de sneeuw, de *Monesis uniflora* zijn meesterstukjes van plantenfotografie.

Dat het Hongaars Staatsbedrijf Kultura dit boek zo keurig drukte verdient een compliment.

Rockanje

C. Sipkes

RARE ORCHIDS EVERYONE CAN GROW door Jack Kramer

Uitg.: Doubleday & Co, Inc., Garden City New York.

Dit niet bepaald goedkope boek verdient een vermelding in *Natura* omdat de schrijver uitsluitend botanische soorten vermeldt, die in de gewone literatuur van de soorten voor kas en kamercultuur nooit of slechts terloops vermeld worden. Het geeft veel en goede afbeeldingen en de schrijver, die in Californië woont, geeft veel raad hoe een amateur, die over een kas beschikt, ze kan kweken. Enkele soorten worden aanbevolen voor kamercultuur.

Rockanje

C. Sipkes